

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

2006 • 2007

ВИДАЄТЬСЯ ЩОРІЧНО. КИЇВ

ЗМІСТ

Від редакції	5
--------------------	---

2006

БЕССОНОВА С.С., СТОЛЯРЕНКО П.Г. Археологические исследования экспедиции «Парфений» в 2006 г.	7
ЗАДНІКОВ С.А., ШРАМКО І.Б. Розкопки зольника 13 на Західному укріпленні Більського городища	8
ЗОЦЕНКО В.М., ТАРАНЕНКО С.П. Дерев'яна мостова XVIII — XIX ст. на Києвоподолі	11
ІВАКІН В.Г. ПЕФТИЦЬ Д.М. Про археологічні дослідження Подільської постійнодіючої експедиції влітку — восени 2006 р. за адресою: м. Київ, вул. Сковороди, 14.	14
КОЗАК О.Д. Антропологічні та палеопатологічні дослідження людських решток з поховань та перепоховань, знайдених при археологічних розкопках на вул. Кафедральній у м. Львові у 2006 р.	18
ЛАЗУРКО О.Р., ТКАЧ Є.С. Археологічні дослідження в м. Угневі у 2006 р.	21
ПЕТРАУСКАС О.В., ШИШКІН Р.Г., БАБЕНКО Р.В. Розкопки могильника черняхівської культури Червоне-2 на Київщині у 2006 р.	25
ПРИЩЕПА Б.А., ТКАЧ В.В., ЧЕКУРКОВ В.С. Дослідження багатошарового поселення на південній окраїні м. Рівне.	28
САГАЙДАК М.А., ТАРАНЕНКО С.П., ІВЧЕНКО А.В. Археологічне дослідження Подолу Києва за адресою вул. Борисоглібська, 3 у 2006 р.	32
СОХАЦЬКИЙ М., НІКІТІН О., КОВАЛЮХ М., ВІДЕЙКО М.В. Початок дослідження ДНК з антропологічними матеріалами трипільської культури із печери Вертеба	35
ТЕТЕРЯ Д.А. Археологічні дослідження на території Вознесенського монастиря в Переяславі 2006 р.	39
ТРУФАНОВ А.А., ЮРОЧКИН В.Ю., НЕНЕВОЛЯ И.И. Новое позднескифское поселение на левом берегу р. Альма в Юго-Западном Крыму	43

2007

БАЛІАКІН С.А. Результати археологічних досліджень на території Києво-Печерського заповідника у 2007 р. ...	45
БУТЯГИН А.М. Раскопки городища Мирмекий в 2007 г.	48
БЫЛКОВА В. П. Раскопки Белозерского поселения в 2006—2007 гг.	51

КОЗАК Д.Н. Нові дослідження багатошарового поселення на Хрінницькому водоймищі Рівненщини (ур. Шанків яр) у 2007 р.	167
КОЗАК О.Д., ХАСАНОВА К.О., ДЗНЕЛАДЗЕ О.С., ВІКТОРОВА П.Є. Антропологічні дослідження поховань з території Арсеналу в м. Києві у 2007 р.	169
КОЛОДА В.В., КВИТКОВСКИЙ В.И. Археологические исследования Харьковского национального педагогического университета на территории Харьковской области в 2007 г.	172
КОТИГОРОШКО В.Г., ПРОХНЕНКО И.А. Исследование Горянского городища	176
КОТИГОРОШКО В.Г., ПРОХНЕНКО И.А. Исследование Малокопаньского комплекса рубежа н.э. ...	179
КРотова О.О., ЛОГВИНЕНКО В.М., СНІЖКО І.А., ДЖУЛІЄН М.-Е., ПАЛІЄНКО С.В., ЗАЙЦЕВ В.О. Дослідження Амвросіївської стоянки в 2007 р.	185
КРУПА Т.Н. Об археологических разведках на территории города Изюм и Изюмского района Харьковской области в 2006—2007 гг.	188
КРУЦ В.А., РЫЖОВ С.Н., КОРВИН-ПИОТРОВСКИЙ А.Г., ЧЕРНОВОЛ Д.К., НИКОЛОВА А.В., ЧАБАНЮК В.В., МЕНОТТИ Ф. Из работ Трипольской экспедиции в 2007 г. (исследования на поселении у села Тальянки)	193
КУШТАН Д.П., ПАШКОВСЬКИЙ О.А., СОЛОВЙОВ П.Г. Охоронні археологічні дослідження у Чигирині в 2007 р.	199
ЛЫСЕНКО С.Д., БОНДАРЬ К.М., ВИРШИЛО И.В., ПОПОВ С.А., ДИДЕНКО С.В. Комплексные археологические и магнитометрические исследования поселения Малополовецкое-2а в 2007 г.	202
ЛЫСЕНКО С.Д., ЛЫСЕНКО С.С., ЛИТВИНОВА Л.В. Исследования на могильнике Малополовецкое-3 в 2007 г.	208
ЛЫСЕНКО С.Д., ШИДЛОВСКИЙ П.С., ЛИТВИНОВА Л.В. Исследования периферии Малополовецкого археологического комплекса в 2007 г.	212
МАНЬКО В.О. Культурний шар III-3-X стоянки Грот Скелястий	217
МАНЬКО В.О., ПЕРЕВЕРЗЄВА О.В. Дослідження городища Чорнобиль	222
МИЛЯН Т.Р., ПІЧКУР Є.В., ШИДЛОВСЬКИЙ П.С. Виробничий інвентар пам'ятки Йосипівка I	225
МИЛЯН Т.Р., ЧЕРНОВОЛ Д.К., ДЯЧЕНКО О.В., ЛИСЕНКО С.Д. Роботи Рятівної археологічної служби на поселенні Йосипівка-1 біля смт Олесько	231
МИЦ В.Л., ТРУФАНОВ О.А. Археологічні дослідження поселення Таракташ III у Південно-Східному Криму (раскопки 2007 р.)	238
НЕПОМЯЩИХ В.Ю. Археологічні дослідження в с. Білогородка у 2007 р.	242
НІКОЛОВА Т.В., ШИДЛОВСЬКИЙ П.С. Крем'яний комплекс місцезнаходження Легедзине	246
НОГІН Є.В. Розвідувальні роботи неолітичного загону Батуринської Міжнародної археологічної експедиції у 2007 р.	250
ПАШКЕВИЧ Г.О. Палеоетноботанічні дослідження 2007 р.	252
ПЕЛЯШЕНКО К.Ю., ГОЛУБЄВА І.В., БУЙНОВ Ю.В. Охоронні дослідження багатошарового поселення по вул. Примерівська у м. Харкові	254
ПЕРЕВЕРЗЄВ С.В., ВАСИЛЬЄВ П.М. Дослідження неолітичної пам'ятки Поліське 1 у Коростенському районі Житомирської області	259
ПЕРЕВЕРЗЄВ С.В., ХОПТИНЕЦЬ І.М., ШИДЛОВСЬКИЙ П.С. Великий Дивлин — нова пам'ятка доби пізнього палеоліту на Житомирщині	263
ПЕТРАУСКАС О.В., ШИШКІН Р.Г., АБАШИНА Н.С., ЦИНДРОВСЬКА Л.О. Дослідження ранньослов'янського поселення Обухів-2 у 2007 р.	266
ПЕТРАУСКАС О.В., ШИШКІН Р.Г., ПЕТРАУСКАС А.В., КОВАЛЬ О.А., ОСАУЛЬЧУК О.М. Археологічні розвідки Середньодніпровської експедиції на Правобережній Київщині у 2007 р.	269
О.Л. Позіховський, В.О. Самолюк Розкопки багатошарового поселення с. Розваж на Рівненщині	273
ПОПОВА Е.А., ЕГОРОВА Т.В. Исследования Крымской археологической экспедиции МГУ на городище «Чайка» близ г. Евпатории и на некрополе у пос. Заозерное в 2007 г.	276
ПОТЄХІНА І.Д. Скелети зі скіфського поховання в кургані Близнюк-2	279

ВИРОБНИЧИЙ ІНВЕНТАР ПАМ'ЯТКИ ЙОСИПІВКА І

The article presents the flint and stone materials from the new Neolithic site of Linear Pottery culture Yosypivka I discovered during rescue excavations in 2007. The materials represent two lines of technique evolution. The analysis of artifacts proves that the full cycle of flint processing was performed on the settlement.

У процесі досліджень на площі розкопу неолітичної пам'ятки Йосипівка І (Львівська область, охоронні розкопки 2007 р. НДЦ РАС ІА НАН України) було зібрано значну колекцію крем'яних та кам'яних виробів загальною кількістю 1387 екз. Кременеві та кам'яні вироби були розмішені по площі розкопу нерівномірно. Вони зосереджувалися в кількох концентраціях, а також знаходилися в розпорошеному стані по всій площі досліджуваної ділянки.

Загалом комплекс Йосипівки І представлений відходами виробництва та знаряддями праці, які здебільшого віднесено до неолітичного комплексу культури лінійно-стрічкової кераміки.

Загальні статистичні дані з кам'яного інвентарю пам'ятки Йосипівка І наведено у таблиці.

Відходи виробництва (1088 екз.) у комплексі є переважаючою категорією (78 % загальної кількості виробів), представлені нуклеусами, нуклеподібними уламками, відщепами, пластинчастими виробами, лусочками та уламками сировини.

Нуклеуси (26 екз. — 24 %) представлені здебільшого призматичними типами (рис. 1, 9). Серед них переважають одно-, дво- та багатоплощинкові пластинчасті. Другим типом нуклеусів є дископодібні відщепові (рис. 1, 11). Нечисленними є нуклеподібні уламки (12 екз. — 1 %).

Відщепи (534 екз. — 49 %) представлені як сколами оформлення нуклеусів, так і заготовками. Серед них 36 екз. мають сліди використання.

Серед **пластинчастих** виробів (182 екз. — 17 %) виділяються мікропластини та їхні фрагменти (9 екз.), пластинки (66 екз.), середньоширокі пластини та їхні фрагменти (57 екз.) та

макропластини (8 екз.). Крім того, в комплексі наявні реберчасті пластини (17 екз.). Серед цих виробів 19 екз. є первинними і 19 екз. — з ретушю від використання.

Лусочки становлять 19 % суми відходів виробництва (207 екз.).

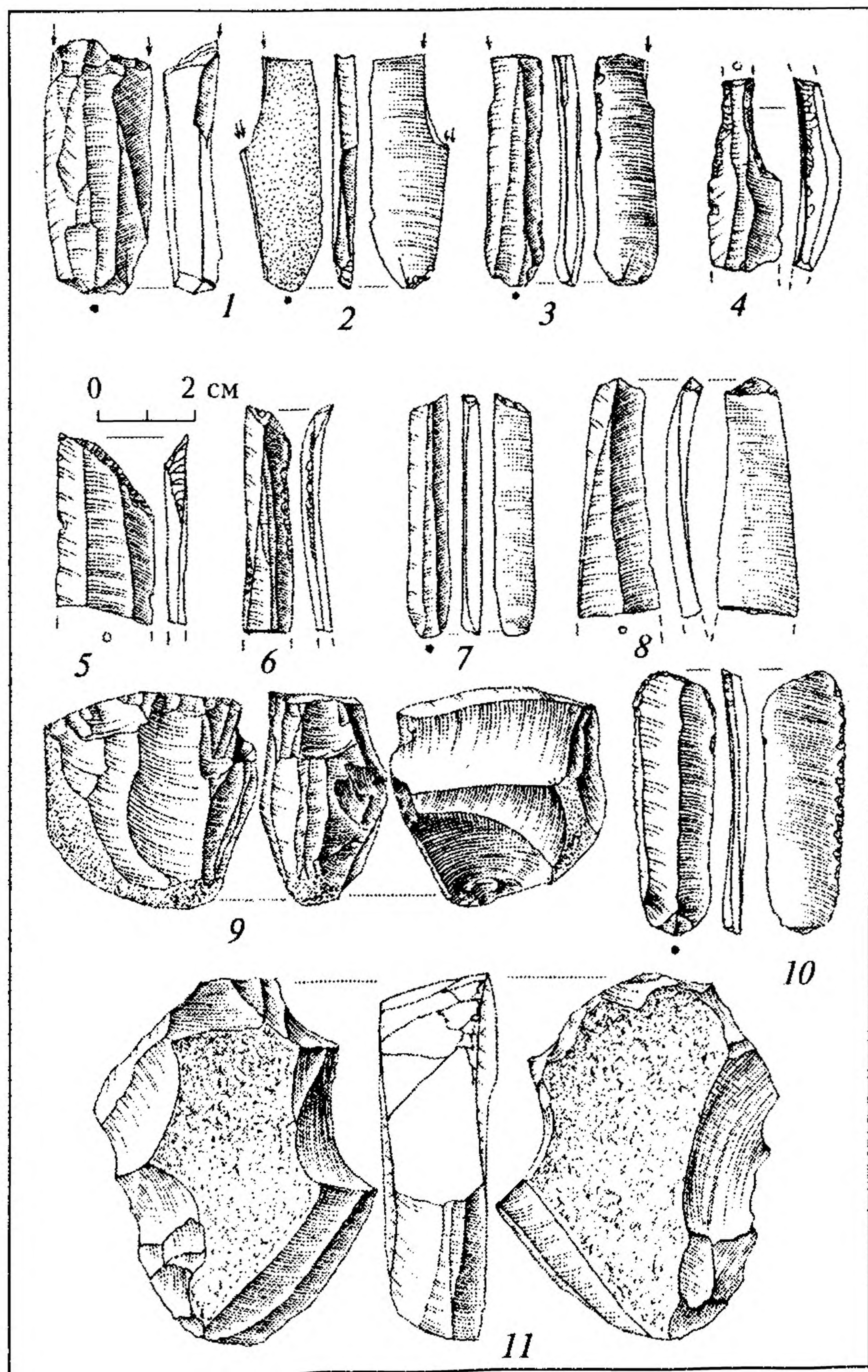

Рис. 1. Йосипівка І. Крем'яні вироби: 1—3 — різці; 4 — перфоратор; 5—8 — тронковані пластини; 9, 11 — нуклеуси; 10 — вкладень до серпа

Вироби	Кількість	Усього	%
<i>Відходи виробництва</i>			
Нуклеуси	—	26	24
призматичні	—	19	—
одноплощадкові пірамідальні	8	—	—
одноплощадковий паралельний	1	—	—
одноплощадковий торцевий	1	—	—
двоплощадковий біпоздовжні	4	—	—
двоплощадковий альтернативний	1	—	—
багатоплощадкові	4	—	—
дископодібні	—	7	—
двобічні	4	—	—
альтернативного сколювання	1	—	—
аморфні	1	—	—
торцевий	1	—	—
Відщепи	—	534	49
первинні	97	—	—
вторинні	383	—	—
підправки площадки нуклеусів	43	—	—
реберчасті	11	—	—
Пластини	—	182	17
мікропластини	9	—	—
цілі	5	—	—
проксимальні	2	—	—
медіальні	1	—	—
дистальні	1	—	—
пластинки	—	66	—
цілі	13	—	—
проксимальні	19	—	—
медіальні	20	—	—
дистальні	14	—	—
пластини	—	57	—
цілі	18	—	—
проксимальні	30	—	—
медіальні	17	—	—
дистальні	13	—	—
макропластини	—	8	—
цілі 4	4	—	—
проксимальна 1	1	—	—
медіальні 4	4	—	—
дистальні 3	3	—	—
реберчасті	17	—	—
Лусочки	—	207	19
Уламки породи	—	97	9
Нуклеподібні уламки	—	12	1
Усього відходів	—	1088	78
<i>Знаряддя праці</i>			
Відщепи ретушовані	—	68	23
Уламки ретушовані	—	4	13
Пластини ретушовані	—	38	13
ножеподібні	—	25	—
поперечно тронковані	—	13	—

Вироби	Кількість	Усього	%
Скребачки	—	48	16
кінцеві на пластинах	28	—	—
кінцеві на відщепях	16	—	—
інші	4	—	—
Вкладні до серпів	—	18	6
трапецієподібні	10	—	—
макролітичні	8	—	—
Скобелі	—	11	3,7
Рубальні знаряддя	—	6	2
Перфоратори	—	10	3,3
Мікроліти	—	27	9
трапеції	—	17	—
середньоширокі	11	—	—
високі	4	—	—
низькі	2	—	—
вістря на пластинах	—	10	—
голкоподібні	3	—	—
верболисті	4	—	—
зі скошеним вістрям	2	—	—
двобічні (доба бронзи)	1	—	—
Різці	—	8	2,7
кутові	3	—	—
бокові	4	—	—
комбінований	1	—	—
Скреблоподібні вироби	—	2	0,7
Шліфовані вироби	—	14	4,7
тесла	7	—	—
абразив	2	—	—
зернотерка	1	—	—
розтиральник	2	—	—
невизначений	1	—	—
відщеп з шліфованого виробу	1	—	—
Відбійники	—	29	10
на відтискних нуклеусах	8	—	—
на нуклеусах та нуклеподібних уламках	11	—	—
скруглені	7	—	—
камінь	2	—	—
уламок відбійника	1	—	—
Ретушери на нуклеусах	—	3	1,0
Відтискник	—	1	0,4
Серпи біфасіальні (доба бронзи)	—	2	0,7
У с ь о г о знарядь	—	299	22
У с ь о г о в комплексі	—	1387	—

Знаряддя праці становлять 22 % з усього комплексу кам'яних виробів (299 екз.) і представлені крем'яними виробами з вторинною обробкою, шліфованими виробами з інших кристалічних порід, а також знаряддями для обробки крем'яної сировини.

Найчисленнішими в комплексі виробами з вторинною обробкою є ретушовані відщепи (23 % усіх

знарядь — 68 екз.). Також у колекції представлено 4 екз. (1,3 %) ретушованих уламків сировини.

Другою за чисельністю категорією знарядь (48 екз., 16 %) є скребки, представлені в основному (28 екз.) кінцевими типами на пластинчастих та відщепових (16 екз.) заготовках (рис. 2, 1—17).

У комплексі значною мірою (38 екз. — 13 %) представлені ретушовані пластинчасті вироби.

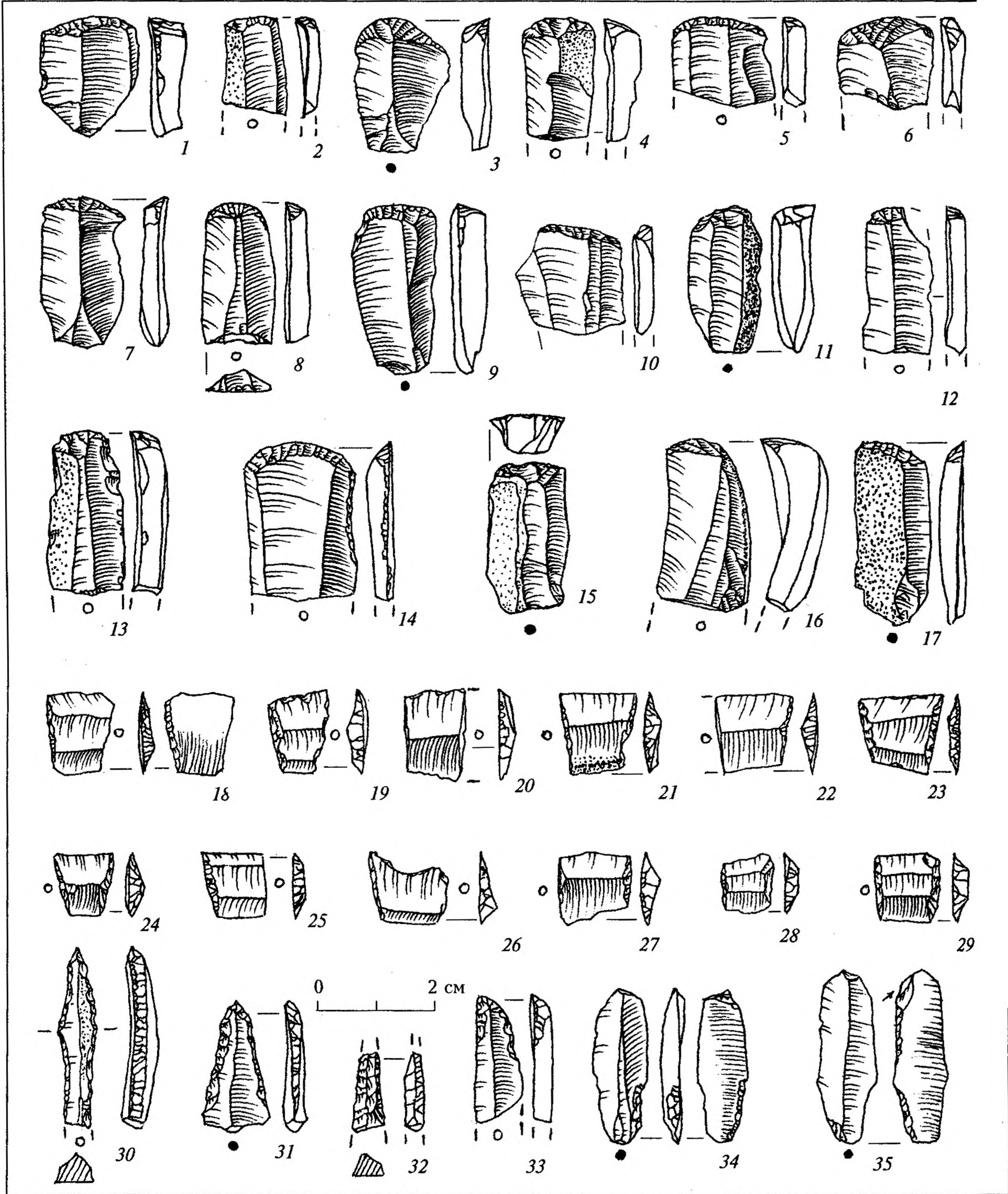

Рис. 2. Йосипівка I. Крем'яні вироби: 1—17 — скребки; 18—29 — мікроліти; 30—35 — вістря

Переважає більшість із них (25 екз.) є ножеподібними пластинами з крайовою ретушшю як по спинці, так і по черевцю. Серед ретушованих пластин вирізняється серія поперечно тронкованих виробів (13 екз.) (рис. 1, 5—8).

Досить численною (18 екз., 6 %) категорією виробів з вторинною обробкою є *вкладні до серпів*. Ця категорія виробів складається з двох яскраво виражених груп. Вкладні першої групи (10 екз.)

є трапеціє- та сегментоподібними виробами на пластинчастих заготовках, один край яких сформовано обрубувальним високим ретушуванням, а другий — нерегулярним пласким підтесуванням або залишено без обробки, що надає цим виробам ознак мікролітів (рис. 3, 1—9). Такі вкладні виготовлені переважно на пластинах 1,3—1,8 см завширшки. Довжина цілих екземплярів коливається в межах 3,2—5,0 см. Зазвичай подібні вироби

би мають люстраж тільки з одного кута заготовки, що свідчить про їх використання у набірних серпах так званого каранівського типу. Вкладні другого типу (8 екз.) мають підчотирикутну форму і виготовлені переважно на макропластинах за ширишки 2,5—2,8 см (рис. 1, 10; рис. 3, 10—12). Робочий край цих виробів сформований зубчастим ретушуванням. Довжина таких вкладнів коливається від 5,5 см до 7,5 см. Люстраж на цих знаряддях є по всій довжині зубчастого леза.

До категорії *скобелів* віднесено виїмчасті знаряддя на відщепах (11 екз., 3,7 %). До категорії *перфораторів* (проколок) віднесено вироби з виділеним жалом, сформованим пригуплювальним ретушуванням (10 екз., 3,3 %) (рис. 1, 4).

Досить нечисленною серією (8 екз., 2,7 %) представлено *різці* (рис. 1, 1—3). Більшість різців виготовлено на пластинах, переважно вони однолезові, є також дво- та багатолезові.

Незначною серією (6 екз. — 2 %) представлені *рубальні знаряддя*, до яких віднесено макролітичні вироби, сформовані на масивних відщепах з пригострювальною підправкою по черевцю. Також незначною кількістю представлені *скреблоподібні* вироби (2 екз. — 0,7 %) на відщепах.

Доволі репрезентативною серією (27 екз. — 9 %) представлений мікроінвентар комплексу, що складається з двох яскраво виражених груп *мікролітів*. Найчисленнішою групою є різноманітні трапеції, виготовлені на січеннях пластин (17 екз.) (рис. 2, 18—29). Серед них переважають середньоширокі форми (9 екз.), є високі (4 екз.), а також 2 екз. низьких трапецій. За характером ретушування виділяють: ретушовані по обох краях спинки, альтернативно ретушовані та ретушовані по одному краю й зламані — по другому. За розмірами представлені як досить дрібні екземпляри (завширшки до 1,0 см), так і масивні вироби (близько 2 см завширшки). Друга група мікролітичних виробів являє собою серію негеометричних вістер на пластинках (10 екз.). Серед них виділяється 4 екземпляри верболистих вістер, 2 з яких мають виділений черешок, оформлений обрубувальним ретушуванням по спинці та плоским підтесуванням по черевцю зі збереженням ударного горбка, що наближує ці вироби до вістер свідерського типу (рис. 2, 34, 35). Ще 2 екземпляри є вістрями зі скошеним краєм (рис. 2, 33). Інші 3 вістря сформовані обрубувальним ретушуванням по обох краях спинки (так звані голкоподібні) (рис. 2, 30—32).

У комплексі представлено також знаряддя для обробки крем'яної сировини. *Відбійники* становлять досить численну групу (29 екз. — 10 %).

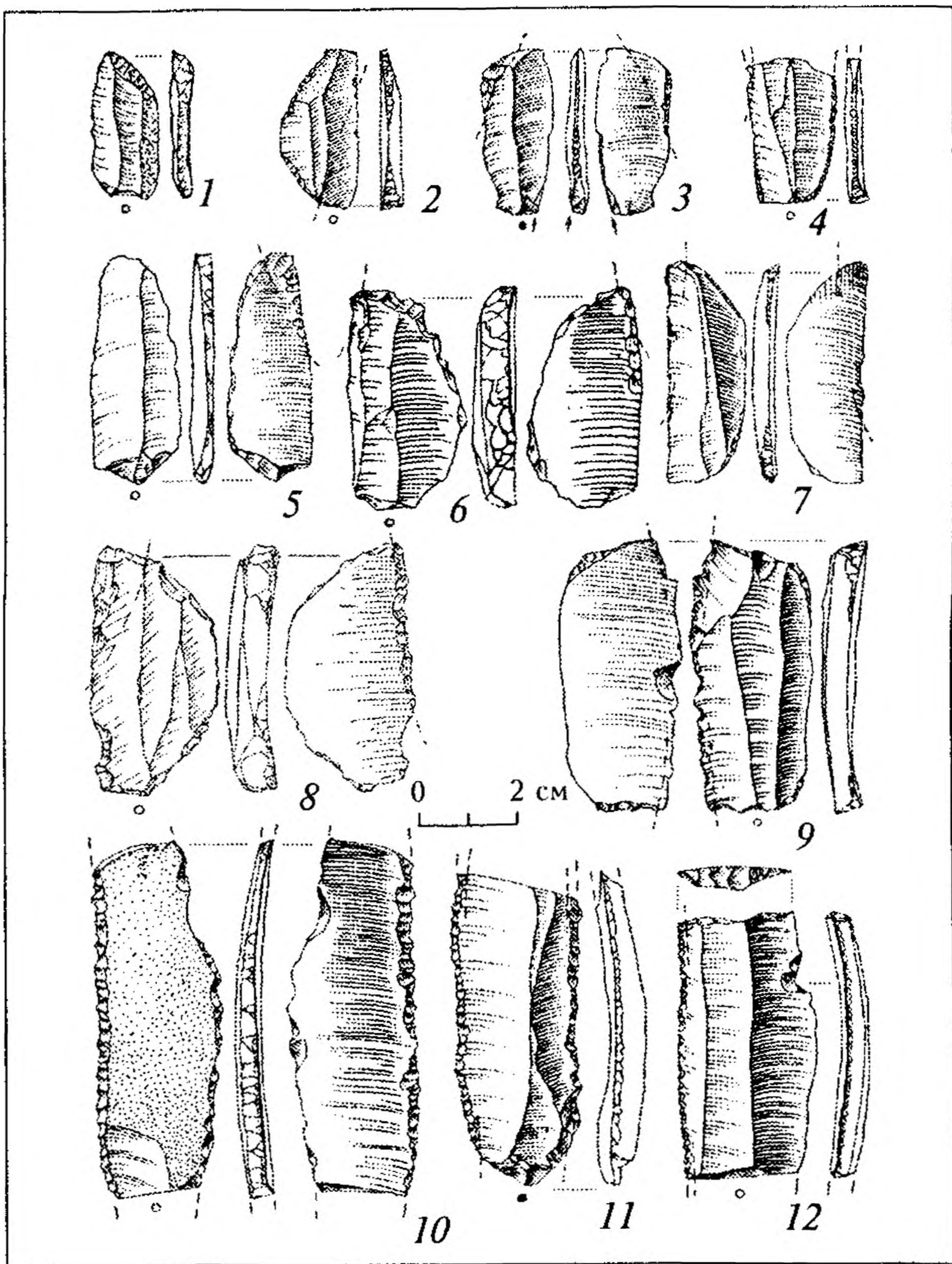

Рис. 3. Йосипівка I. Вкладні до серпів

Як відбійники було використано нуклеуси та нуклеподібні уламки, а також кам'яні гальки. Наявні також 3 екземпляри *ретушерів* на нуклеусах та 1 *відтискник*.

Серед матеріалів Йосипівки I знайдено репрезентативну колекцію (14 екз. — 4,7 %) *виробів зі шліфованою поверхнею* з кам'яної некременистої сировини. Найчисленнішу групу становлять теслоподібні вироби та їхні фрагменти (7 екз.) (рис. 4, 1—3, 5, 6). Поодинокими екземплярами представлені зернотерка (фрагмент) з пісковика з двома стертими в процесі використання робочими сторонами і розтирач з граніту із зашліфованими робочими частинами (рис. 4, 4). У колекції є також 2 екземпляри абразивних виробів.

Найбільша концентрація крем'яних виробів спостерігалась у квадратах d 8 — Б 6 у межах так званого об'єкта «Площадка 1». З огляду на характер кам'яного інвентарю, об'єкт «Площадка 1» можна інтерпретувати як виробничий комплекс з обробки крем'яної сировини, виготовлення знарядь праці та подальшої їх утилізації. Крім того, у квадраті А 4 було виявлено заглиблення, в межах та поруч якого у компактному мікроскупченні знаходилося 14 виробів (так званий об'єкт «Скарб 1»), переважно пластини (є також 2 екземпляри знарядь). Враховуючи переважання пластин, а також наявність двох нуклеподібних уламків безпосередньо поруч з мікроскупченням,

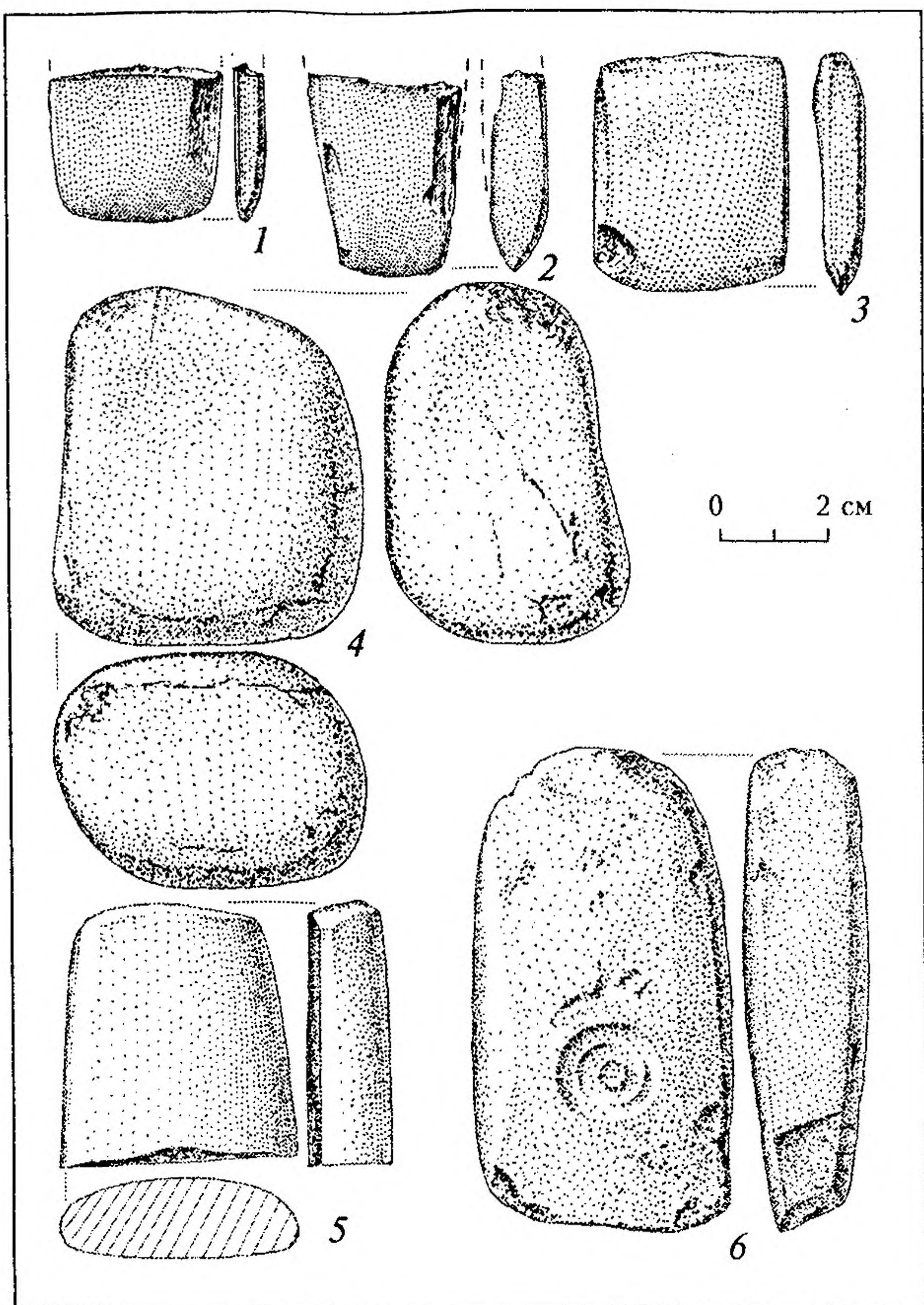

Рис. 4. Йосипівка I. Шліфовані вироби

можна дійти висновку, що «Скарб 1» є місцем проведення операцій з первинної обробки кременю — виготовлення пластинчастих заготовок та їх депонування. Також у квадраті Д 6 було відкрито компактне мікроскупчення виробів (3 екземпляри пренуклеусів) та природних уламків сировини (3 екземпляри), що дістало назву «Скарб 2». Характер мікроскупчення дає підстави інтерпретувати його як місце зберігання крем'яної сировини для подальшої первинної обробки.

Усі без винятку крем'яні вироби з пам'ятки Йосипівка I виготовлені з високоякісного волинського крейдяного кременю сірого кольору, напівпрозорого, іноді з димчастими темно-сірими розводами всередині і з крейдяною кіркою зовні. Такий кремій поширений на території Волині та частково Поділля, геолого-літологічні характеристики якого докладно описано в спеціальній літературі. Авторами (П.С. Шидловським та Є.В. Пічкуром) було проведено розвідку, що мала на меті пошуки виходів цієї сировини в безпосередній близькості від поселення. Проте вона не дала очікуваних ре-

зультатів — потужних виходів крем'яної сировини в радіусі кількох кілометрів довкола Йосипівки I зафіксовано не було. У сучасних кар'єрах неподалік від пам'ятки траплялися поодинокі уламки кременю та дрібна крем'яна галька. Однак матеріали неолітичного шару Йосипівки I свідчать про використання як сировини крем'яних жовен, плиток та масивних конкрецій. Можна припустити, що місця видобутку крем'яної сировини мешканцями поселення або не потрапили до нашого поля зору, або кремій надходив сюди з відносно віддалених місць. За свідченням фахівців у галузі неоліту, людність КЛСК не використовувала неякісної сировини і в разі потреби транспортувала кремій та обсидіан на величезні відстані, що неодноразово підтверджувалося археологічно.

Таким чином, можна стверджувати, що на пам'ятці відбувався повний цикл обробки крем'яної сировини. Характер об'єктів, досліджених у 2007 р., дає змогу реконструювати етапи обробки:

- транспортування сировини з місць природних виходів кременю та складання жовен і пренуклеусів на території поселення («Скарб 2»);
- первинна обробка сировини та відбір найбільш придатних заготовок для знарядь («Скарб 1»);
- виготовлення знарядь праці та їх утилізація в процесі використання в межах виробничого комплексу («Площадка 1»).

Матеріали пам'ятки Йосипівка I, на нашу думку, яскраво демонструють два напрями у технології виготовлення крем'яних виробів. Перший — мікролітичний — забезпечував переважно мисливську й тваринницьку галузі господарської діяльності населення. У колекції досить численними є мікролітичні трапеції й вістря (що інтерпретуються як наконечники стріл) та скребки, які здебільшого представлені невеликими формами. Другий напрям у технології виготовлення — макролітичний — забезпечував переважно землеробську галузь господарства і був орієнтований на виготовлення знарядь, в основному вкладнів до серпів, з широких макролітичних пластин. Категорії знарядь можуть свідчити про заняття населення різними формами господарської діяльності — полюванням, тваринництвом, землеробством. Про існування останнього може свідчити наявність у комплексі яскравої серії вкладнів до серпів різної форми.

